

MIRNA SABLJAK, d.i.a.

voditeljica Službe za nepokretnu kulturnu baštinu
Uprava za zaštitu kulturne baštine
Ministarstvo kulture Republike Hrvatske

**TEMELJNA PRAVNA REGULATIVA ZA ZAŠTIĆENU
KULTURNU BAŠTINU RH
„ZAKON O ZAŠTITI I OČUVANJU KULTURNIH DOBARA“**

Počeci zaštite u Republici Hrvatskoj sežu u sredinu 19. stoljeća. 2014. godine obilježavalo se 160 godina organiziranog čuvanja spomeničke baštine u Republici Hrvatskoj.

Razdoblje prve polovine 19. st. u kojem započinje brige za „starine“ koje danas nazivamo kulturnim dobrima, obilježeno je stvaranjem novih društvenih odnosa, jačanjem nacionalnog identiteta, vraćanjem prema prošlim vrijednostima, osnivanjem društva i profesionalnih udruženja, te utemeljenjem prvih znanstvenih i kulturnih institucija.

Polovinom 19. stoljeća, ideja o zaštiti spomenika u Austrijskoj Monarhiji dobiva državni status osnivanjem Centralne komisije za zaštitu povijesnih i umjetničkih spomenika u Beču, a imenovanjem konzervatora Vicka Andrića za Dalmaciju, Ivan Kukuljevića Sakcinskog za sjevernu Hrvatsku, Petera Kandlera za Istru, započinje organizirano djelovanje zaštite spomenika kulture u Hrvatskoj. Ivan Kukuljević Sakcinski među prvima se usmjerava na prikupljanje građe i na organiziranje novih institucija i udruženja, pri čemu je posebno značajno osnivanje „Društva za povestnicu i starine“.

Krajem 19. stoljeća, utjecaj Bečke škole povijesti umjetnosti s teorijskim djelima Riegel i Dvoraka presudan je za uspostavu temeljnih načela zaštite spomenika u teoriji i praksi konzerviranja i restauriranja u Hrvatskoj, načela koje će preuzeti Đuro Szabo i Ljubo Karaman.

Kulturna baština, materijalna i nematerijalna, zajedničko je bogatstvo čovječanstva u svojoj raznolikosti i posebnosti, a njena zaštita jedan je od važnih čimbenika za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske razvija mehanizme i uspostavlja mjere zaštite kulturne baštine s ciljem osiguranja njene održivosti što podrazumijeva identificiranje, dokumentiranje, istraživanje, održavanje, zaštitu, korištenje kao i promicanje njenih vrijednosti.

Kulturnu baštinu čine pokretna i nepokretna kulturna dobra od umjetničkoga, povijesnoga, paleontološkoga, arheološkoga, antropološkog i znanstvenog značenja. Arheološka nalazišta i arheološke zone, krajolici i njihovi dijelovi koji svjedoče o čovjekovoj prisutnosti u prostoru. Nematerijalni oblici kulturne baštine i pojave čovjekova duhovnog stvaralaštva u prošlosti kao i dokumentacija i bibliografska

baština i zgrade, odnosno prostori u kojima se trajno čuvaju ili izlažu kulturna dobra i dokumentacija o njima.

Briga o kulturnoj baštini Republike Hrvatske provodi se putem Uprave za zaštitu i očuvanje kulturne baštine kao jedne od 4 uprave Ministarstva kulture.

Uprava se sastoji od dva sektora:

Sektor za zaštitu kulturne baštine

- Služba za nepokretnu kulturnu baštinu
- Služba za pokretnu, etnografsku i nematerijalnu kulturnu baštinu
- Služba za dokumentaciju, registar i promociju kulturne baštine

Sektor za konzervatorske odjele i inspekciju

- Služba za inspekcijske poslove zaštite kulturne baštine
- 19 Konzervatorskih odjela

Raspored konzervatorskih odjela u Republici Hrvatskoj organizirano je prema županijama.

Nadležnih 19 konzervatorskih odjela i Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode za grad Zagreb, sveukupno zapošljava, zajedno sa Upravom za zaštitu kulturne baštine oko 300 djelatnika.

U Republici Hrvatskoj djeluje i **Hrvatski restauratorski zavod**, utemeljen 1996. godine uredbom Vlade Republike Hrvatske o spajanju javnih ustanova konzervatorsko-restauratorskih djelatnosti u vlasništvu Republike Hrvatske: Zavoda za restauriranje umjetnina (utemeljen godine 1948.) i Restauratorskog zavoda Hrvatske (utemeljen godine 1966.).

Osnovna djelatnost Zavoda je konzerviranje i restauriranje nepokretnih kulturnih dobara (graditeljskog naslijeđa, zidnih slika i mozaika, kamene plastike, štukatura), pokretnih kulturnih dobara (štafelajnog slikarstva, drvene polikromirane skulpture, umjetnina na papiru i od kože, namještaja, predmeta od tekstila i metala), arheološke baštine te drugih predmeta kulturnog, povijesnog ili tehničkog značaja.

Uz ravnatelja, kojeg na prijedlog ministra kulture imenuje Vlada Republike Hrvatske, Zavodom upravlja Upravno vijeće koje imenuje ministar. Zavod se financira iz državnog proračuna, a neposredno surađuje s Konzervatorskim odjelima Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture Republike Hrvatske te sa stručnim i znanstvenim ustanovama u Hrvatskoj i u inozemstvu, u svrhu rješavanja svojih zadaća istraživanja, konzervatorsko-restauratorske zaštite i očuvanja kulturnih dobara.

2007.g. osnovan je i **Međunarodni centar za podvodnu arheologiju** u Zadru, osnovan u skladu s međunarodnim ugovorom potpisanim između UNESCO-a i Republike Hrvatske. Upravljanje i financiranje centra i njegovih aktivnosti uglavnom provode RH i UNESCO.

Centar je otvoren, u siječnju 2009. g. kada je dobio i svoju pravnu samostalnost.

Glavna zadaća centra je provođenje aktivnosti obrazovanja u polju istraživanja, konzerviranja i restauriranja podvodne kulturne baštine, pridonoseći širenju provođenju Konvencije o podvodnoj arheologiji u zemljama regije.

Temeljna pravna regulativa koja prati zaštitu kulturne baštine Republike Hrvatske

- Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99, NN 151/03; NN 157/03 Ispravak, NN 87/09, NN 88/10, NN 61/11 , NN 25/12, NN 136/12 , NN 157/13, NN 152/14)
- Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske (NN89/11, NN130/13)
- Pravilnik o uvjetima za fizičke i pravne osobe radi dobivanja dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN74/03, NN44/10)
- Strateški plan Ministarstva kulture.
- Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.-2015.
- Apolitika 2013-2020.
- Prihvaćeni zakoni, konvencije i uredbe na razini Europske unije i UNESCO-a

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine 69/99, NN 151/03; NN 157/03 Ispravak, NN 87/09, NN 88/10, NN 61/11 , NN 25/12, NN 136/12 , NN 157/13, NN 152/14)

Zakon propisuje:

- vrste kulturnih dobara
- uspostavljanje zaštite nad kulturnim dobrom
- obveze i prava vlasnika kulturnoga dobra
- mjere zaštite i očuvanja kulturnih dobara
- poslove na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i inspekcijske poslove
- financiranje zaštite i očuvanja kulturnih dobara
- djelokrug rada Vijeća za kulturna dobra

Nadležno tijela za provođenje Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara su konzervatorski odjel i Uprava za zaštitu kulturne baštine.

Osnovni zadaci konzervatorskog odjela su slijedeći:

- utvrđivanje svojstva kulturnog dobra, pravna zaštita i upis u Registar kulturnih dobara RH
- uspostavljanje mjera zaštite i očuvanja kulturnih dobara
- izdavanje odobrenja za konzervatorsko-restauratorske radove na kulturnim dobrima
- utvrđivanje posebnih uvjeta zaštite kulturnog dobra u postupku izdavanja lokacijske dozvole i rješenja o uvjetima građenja
- poslovi inspekcije
- izdavanje odobrenja na izvoz i iznošenje kulturnih dobara
- izrada konzervatorskih elaborata za potrebe prostornog planiranja

Na temelju stručnog vrednovanja, predmeti kulturne baštine za koje Ministarstvo kulture rješenjem utvrdi svojstvo kulturnoga dobra upisuju se u **Registar kulturnih dobara** Republike Hrvatske. Registar je javna knjiga kulturnih dobara koju vodi Ministarstvo kulture i se sastoji od tri liste:

1. **Lista zaštićenih kulturnih dobara**
2. **Lista kulturnih dobara od nacionalnog značaja**
3. **Lista preventivno zaštićenih kulturnih dobara**

Oblik, sadržaj i način vođenja Registra propisan je Pravilnikom o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske (NN 89/11).

Registar je aktivan sadržaj koji se mijenja i nadopunjuje svakodnevno s obzirom na nove postupke utvrđivanja svojstva kulturnog dobra, reviziju rješenja o zaštiti kulturnih dobara, brisanja iz Registra radi gubitka svojstava te promjene ostalih važnih podataka o dobrima. Javno objavljeni Registar na internetskim stranicama Ministarstva kulture (službeni naziv – Web Registar) moguće je vidjeti na slijedećem linku: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=31>

Svakodnevni rad djelatnika cjelokupne službe za zaštitu kulturne baštine Republike Hrvatske ne bi bilo moguće obavljati bez informacijskog sustava:

Informacijski sustav kulturne baštine Republike Hrvatske - TEUTA - djeluje od 1999. godine u smislu ostvarenja 3 cilja:

- osigurati uvid u cjeloviti spomenički fond Republike Hrvatske;
- stvaranje platforme neophodne za rad na zaštiti kulturne baštine u smislu pružanja uvida u razinu dokumentiranosti spomenika i u postojeću dokumentaciju o spomeniku kao i praćenje stanja zaštite i izvršenih programa zaštite i očuvanja na kulturnim dobrima;
- zaštita kulturne baštine u njenom najizravnijem smislu, odnosno digitalizacija dokumentacijskih zbirki, koje su i same po sebi kulturno dobro

Financiranje kulturnih dobara Republike Hrvatske

Nositelj programa financiranja može biti:

- vlasnik odnosno korisnik kulturnog dobra
- zakonski skrbnik

Sufinanciranje je moguće iz više izvora

- sredstvima vlasnika ili korisnika kulturnog dobra
- sredstvima državnog proračuna Republike Hrvatske
- sredstvima proračuna županije, gradova, općina
- donacije, koncesija
- EU fondovi
- kreditna sredstva (CEB)

Financiranje kulturnih dobara RH sredstvima državnog proračuna

Jednom godišnje Ministarstvo kulture raspisuje natječaj za prikupljanje Programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara u sklopu Javnog poziva za potrebe u kulturi Republike Hrvatske.

Temeljem prikupljenih Programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara u sklopu Javnog poziva za potrebe u kulturi Republike Hrvatske izrađuje se:

- Lista prioriteta Programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara koji će se financirati iz državnog proračuna – prema prijedlogu nadležnih konzervatorskih odjela
- Prijedlog programa donosi Hrvatsko vijeće za kulturna dobra
- Odluku o financiranju programa temeljem Prijedloga donosi ministar/ica kulture
- Korisnicima sredstava upućuje se ugovor o korištenju sredstava
- Po izvršenju ugovorenih obveza, korisnicima se isplaćuju sredstva iz državnog proračuna putem državne riznice
- Korisnici sredstava dužni su dostaviti završno izvješće koje Ministarstvo kulture može koristiti u izvješćima i publikacijama

Obavljanje poslova na kulturnim dobrima nije moguće bez **Dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara**.

Naime, Prema čl. 100 Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, poslove istraživanja, proučavanja, čuvanja, restauriranja, konzerviranja, održavanja, obnove, korištenja i prometa kulturnim dobrima mogu obavljati specijalizirane pravne i fizičke osobe.

Uvjeti koje mora ispunjavati fizička ili pravna osoba za dobivanje dopuštenja za obavljanje navedenih poslova propisani su Pravilnikom o uvjetima za fizičke i pravne osobe radi dobivanja dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

Rješenje kojim se dopušta obavljanje tih poslova daje se na vrijeme od pet godina i donosi ga Ministarstvo kulture, koje vodi upisnike pravnih i fizičkih osoba kojima je izdano dopuštenje.

Dopuštenje se izdaje projektantima, izvođačima radova, restauratorima i drugima, ovisno za koju vrstu poslova su specijalizirani, opremljeni odnosno za što su stekli zvanje obrazovanjem i praksom.

Umjesto zaključka:

Zadnje izmjene i dopune Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, usvojene u prosincu 2014., odnose se na dijelove Zakona kojime se usklađuje Zakon sa drugim važećim zakonima: Zakonom o koncesijama, Zakonom o građenju, Zakonom o prostornom uređenju i sl.

Tako se čl. 12. uvodi pojam zabilježbe prostornih međa kulturnog dobra za razliku od zabilježbe samog kulturnog dobra.

Regulira se dodatno prava i obveza vlasnika kulturnog dobra čl. 25.

Čl.37. kojim se regulira pravo prvokupa izdvajaju se nekretnine unutar zaštićene povijesne.

Čl. 43. regulira se Koncesija kojom se stječe pravo na gospodarsko korištenje nepokretnog kulturnog dobra.

Posebno treba istaknuti dio Zakona (od čl.60., 61. 61.a, 61.b i 62.) kojim se Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara usklađuje sa Zakonom o gradnji odnosno Zakonom o prostornom uređenju. Navedeni članci reguliraju izdavanje posebnih uvjeta zaštite kulturnog dobra, potvrdu da je glavni projekt u skladu s posebnim uvjetima zaštite, prethodno odobrenje za radnje koje mogu narušiti i/ili prouzročiti promjene na kulturnom dobru. Uvodi se pojam Konzervatorskog elaborata, kojeg prema potrebi, nadležni konzervatorski odjel može odrediti radi utvrđivanja posebnih uvjeta zaštite kulturnog dobra.

Zadnje izmjene i dopune Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara pridonijet će transparentnom provođenju zakona i dosljednoj zaštiti kulturnih dobara Republike Hrvatske.